

Válaszirat

**a kolozsvári, gyulafehérvári, deési és
szamosújvári könyvnyomda-tulajdonosoknak
a Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamarához
benyújtott
Memorandumára.**

Irta: L. I.

VÁLASZIRAT.

A Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara 1896. évi április hó 9-én tartott XI. közgyűlésének jegyzőkönyve szerint a kolozsvári, gyulafehérvári, deési és szamosújvári nyomdatulajdonosok vádat emelnek CIRNER és LINGNER nagyenyedi nyomdatulajdonos cég ellen a következő főbb pontok alatt:

Ifj. Cirner József a nagyenyedi fegyintézetől díjtalan helyiséget, fűtést, világítást nyert egy nyomda berendezésére. A szükséges munkaerőt szintén az intézet szolgáltatja az ottani fegyenczek közül, még pedig elenyészően csekély munkabér mellett. Van itt könyvkötészete is, melyben 10-12 fegyencz dolgozik tanult könyvkötő vezetése alatt. S az intézet részéről nyújtott mindeme kedvezményeknek csupán az az ellenérték felel meg, hogy a fegyintézet nyomtatványai ott készíttetnek s a nyomdászipar mestersége a fegyenczek közt terjesztetik. Mindezt azonban még hajlandók volnának a panaszló nyomdatulajdonosok megengedni; de azt már nem tűrhetik el, hogy e vállalat a fegyintézet és Nagy-Enyed város nyomdai szükségletein túl is terjeszkedjék; hogy e határon túl is vállalhasson megbízásokat, mert *ezzel aztán versenyt csinál a régebbi nyomdáknak az igazságügyi kormány pártolása mellett. S ez alapon kéri, hogy a Cirner és Lingner cég nyomdai működése csak a fegyintézet szükségleteinek fedezésére szoríttassék, vagy pedig az állami kedvezmények tőle megvonassanak.*

Ebben foglalható össze a fentemlített nyomdatulajdonosok panasza, melyet a kolozsvári iparkamara - mielőtt az ügyet részletes vizsgálatra méltatta volna - pártolólág terjesztett fel a kereskedelmi miniszterhez.

Ha ezen panaszos előterjesztés állításait tényeknek fogadjuk el; ha a dolog valóban úgy áll, hogy *a kormány egy nyomdavállalatot különös pártfogásban részesítvén, azt olyan versenyre képesíti*, melyben több hasonló vállalatnak buknia kell: akkor mi is kénytelenek vagyunk a panasszal kapcsolatos kérelem jogosultságát elismerni. Mert valóban az államnak nem áll érdekében, sőt a jogegyenlőség szempontjaiból nem is szabad megtennie azt, hogy ugyanazon iparral foglalkozó vállalatok közül az egyiket többek rovására támogatván, aránytalan versenyt okozzon; vagy *elnyomjon életképes, közhasznú, szükséges, sőt közművelődési s egyúttal humánus vállalatot csak azért, mert szolid munkájával és áraival egyesek áskálódásait vonta magára.*

Mert a dologról nagyon téves fogalmat alkotna magának az, aki a panaszosok állításait elfogultságtól ment és megbízható forrásból mentetteknek gondolná. Igyekszünk az igazságot tárgyilagos hűséggel bemutatni s egyszersmind megjelölni az okokat, melyek a támadást előidézték.

Azt mondják a panaszosok, hogy az állam ingyen helyiséget és 15-20 kros munkást ad a nagyenyedi vállalkozóknak. Ebből csak annyi igaz, hogy a nevezett cég nyomdája a fegyintézet egyik munkatermében van elhelyezve, melyért évi 260 ft bért fizetnek. A fegyenczek pedig, kik a fentebb említett napi javadalmazásban részesülnek, a dolog természete szerint csupán segédmunkások, kiknek legnagyobb része írni s olvasni sem tud; tehát még arra a munkára sem alkalmazható, melyre a t. panaszosok 1-2 ft heti bérrel fizetett »tanonczaikat« alkalmazták. Ha csak abban a véleményben nincsenek, hogy az állam, csupa kedvezményből, az ország területéről a tanult nyomdászokat a nagyenyedi fegyházba koncentrálja, azért, hogy a CIRNER és LINGNER cégnek »az ő kiváló kedveltségükért« olcsó munkást szerezzen. Nincs bizony, kérem, köztük tanult nyomdász egy sem! A fegyenczek (63-an) gépeket hajtanak s e mellett papírzacskót és pénztári tömböket készítenek, mely iparág eddig egyedüli hazánkban s melynek már a bécsi piac egy részét is sikerült meghódítani.

Hát a nyomdai munkát ki végezi? Semmi esetre sem fegyencz; hanem átlag heti 180 frt munkadíj mellett 12 szedő és 3 gépmester, kik mindnyájan kitanult (nem ám a fegyházban!) nyomdászok s még eddig semmi tudomásunk sincs róla, vagy nagyon titokban tudják tartani az érdekeltek, hogy az állam ezen szedők és gépmesterek fizetésének terhében a CIRNER és LINGNER »állami kedveltségű« cég javára mekkora százalékkal participál? A panaszos nyomdatulajdonosok vállalatai, személyzet tekintetében, semmivel sem állanak magasabb szinten, s ezen fegyházi nyomdával teljesen azonos elbírálás alá kerülnek; mert *ez a fegyenczet még olyan munkára sem alkalmazza*, a melyre ők »tanonczaikat« alkalmazták. S egy használható fegyencz fizetése is felmegy akkorára, mint egy »tanonczé«; mert *napszáma mellett* még heti 60-1.50 krt kap »kiétkezés« czim alatt.

A különbséget tehát, a mennyiben van, a panaszos és bepanaszolt vállalatok közt korántsem abban kell keresni, hogy a nagyenyedi állami kedvezményekkel s államilag liferált »olcsó« munkásokkal dolgozik; mert ez nem igaz. Hanem igenis keresni kell a befektetés nagyságában, mert a vállalat circa 46,000 frt tőkével rendeztetett be s nagy súlyt fektet a szakértelemmel végzett munka jóságára s a kiállítás szépségére. Árai sem lehetnek ennél fogva oly deprimáltak, melyekért a panaszosok is ne tudnák a megrendeléseket teljesíteni. *Az igaz, hogy arra sem engedi magát felhasználtatni, hogy a ráutalt közönséget mesterségesen felerőszakolt árakkal kizsákmányolja.*

Szolid munkát szolid áráért csinál; s egyáltalán nem az a tendenciája, hogy a környékbeli nyomdákat árúival versenyre hívja; mert hisz a közvetetlen környékben csak kis részét keresi és kapja megrendeléseinek. Ha van vállalat, a mely ellen már eddig is némi sikerrel működött s működni továbbra is első sorban szándékozik: ez azon fővárosi zugnyomdász papirkereskedők vállalata, kik házaló ügynökeik útján a vidéket már-már teljesen elárasztották illeték-telen termékeikkel.

Nem is a fegyencz-munka a baj, hanem a versenytől való aggodalom. Hát, kérem, a nagyterjedelmű fegyintézetnek volt egy alkalmas helye, melyre a vállalkozóknak építettek egy munkatermet s ezt a fegyintézet, a kormány jóváhagyásával, megfelelő évi bérért a vállalkozóknak átadta, és géphajtásra, valamint egyéb napszámra is, 20 kr napi díjért, korlátolt számban fegyenczeket bocsát rendelkezésükre, a kikenél azonban, teljes műveletlenségük miatt, még csak remény sincs arra, hogy a betüszedést is elsajátíthassák. Egyébként sem szenvednek túlságos szorgalomban, mert csak gépiesen s inkább akkor dolgoznak, mikor az őr a hátuk mögött érzik. Ezek bizony nem csinálnak versenyképességet. Hanem ez egy nagyipari vállalat, olyan berendezéssel, melynek nem adhat elég munkát Nagy-Enyed városa. Hisz ennek a szükségleteit egy szedő, egy gép s két »tanoncz« is ki tudta elégíteni. Annál kevésbbé adhat a fegyintézet, mely e nemű szükségleteit az államnyomdából fedezi. Nagy tőkével sok munkára van berendezve, szakértő személyzettel bőven ellátva. Hát alázatosan engedelmet kér panaszos kollégáitól, hogy *ő is létezni merészel*, s azt a munkát, *a melyet rábiznak, elfogadja.*

Mert, kérem, éppen itt van a panasznak a főoka. A kolozsvári nyomdatulajdonos, a mint a jegyzőkönyv is állítja, azért panaszkodik, hogy a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia millennáris nagy történelmét nem nála, hanem Nagy-Enyeden állították ki. Ez adott alkalmat a beadványra. De nem azért, hogy talán az itt kiállított munka, nem felelvén meg a nyomdai ipar mai színvonalának, vele ez iparág renomméja csökkentetett. Nem ezért; pedig ezt a nyomdász-önérzetet, ha csakugyan így áll vala a dolog, mindenki csak helyeselte volna. Hanem éppen az ellenkezőjéért vádolják a CIRNER és LINGNER céget: azért, hogy versenyképes; azért, hogy a legfinomabb izlésnek is meg tud felelni; szóval *azért, mert nem a kolozsvári céggel, hanem az enyedivel nyomatták ki az említett történelmet.*

Igy van ez szóról-szóra megczáfolhatatlanul. S most a panaszosok fölteszik a kormányról, hogy ez okon megvonja a helyiség és fegyencz-munka bérlet-jogát a vállalkozóktól.

Nem, ennyire nem juthat érvényre egyesek rosszakarata. A versenyt nem fogják államilag elnyomni; mert az egészséges verseny, különösen az elbizakodottság ellen, nagyon üdvös és szükséges a közönségre s az állam ipari és kereskedelmi fejlődésére nézve. Nem fogják a panaszosok kedvéért a czéhrendszert visszaállítani; nem fogják személyes irigykedés és áskálódás kedvéért az ipar szabadságát s vele fejlődését is korlátozni. Hogy pedig valóban ily okok hatottak a beadvány szerkesztésére, legjobban a panaszos iratnak azon kellő elővigyázat nélkül irt része mutatja, hogy *az esetben semmi kifogásuk sem lesz a fegyenczek alkalmazása ellen, ha azok drágán dolgoznak.*

Ez a fő, hogy olcsó a fegyencz-munka. Uraim! hát azt nem volnának hajlandók elhatározni a maguk körében, hogy a »tanonczaik« díjazását, kik pedig szakszerű munkát is végeznek, feljebb emeljék; vagy ezek nagy számával szemben a tanult segédek számát szaporítsák?!

Mert mit tapasztalunk? Mig a CIRNER és LINGNER czég 12 tanult betűszedő mellett egy tanonczot sem tart (s a fegyintézetben nem is tarthat gyereket), addig a panaszos urak - tisztelet a kivételeknek - 4-5 szedő mellett tanulói minőségben 10-12 zsenge, csekély előkészítéssel bíró gyereket dolgoztatnak. Oda állítják ezeket a gyerekeket alig 10 éves korukban, dolgoztatják 1-2 frt heti fizetésért négy-öt éven át éjjel-nappal, aztán a tanulói idő lejártával elcsapják, mert ekkor már nem olcsó munkások; ezeknek a szerencsétleneknek egy része aztán lesz később munkanélkülivé, a zavargó elemeket szaporító proletárrá, mert az előkészítés hézagosa volt és a testi-lelki kimerültség miatt magát szakszerűen ki nem képezhetette; a másik része pedig, mely már felszabadulásakor magával vitte az életbe a betegség csiráját, egy-egy ilyen nekrologra ad alkalmat: »X. Y. betűszedő 19 éves korában meghalt«; s csak vajmi csekély rész fejlődik rendes munkássá. Avagy sem önök, sem az Ipar-kamara nem tudnak semmit a segédek örökös panaszáról s mozgalmáról a *tanonczrendszer* ellen?

»Még elzárva is ártanak«, panaszkodik a feljelentő a fegyenczek ellen; t. i. akkor, ha olcsón dolgoznak. Nyugodjanak meg, minden dolog csak viszonylagos e földön; a CIRNER és LINGNER czégnek pedig ezzel az olcsósággal nem használnak. Sőt drágábban nem is használhatná őket, mert a munkára előbb rá kell őket szoktatni, mielőtt dolgozhatnak.

Ilyen kicsinyes érdektől sugallott, minden magasabb szempontot nélkülöző beadványt intéztek a panaszosok a miniszterhez; s a fegyházak humánus irányát, melyben tisztességes munkára tanítják, vele javítják s társadalmi életre képesítik a szerencsétleneket, ilyen alacsony szempontok szerint akarják mérlegelni.

Mindezek alapján meg vagyunk győződve, hogy nevezett nyomdatulajdonosok igazságtalan támadását s alaptalan felterjesztését az illetékes forumok nem kicsinyes személyeskedés és érdek szerint fogják elbírálni. Mindenesetre meg fogják vizsgálni előbb a tárgyilagosságot s a szerint alkotnak a panaszolt ügy felől véleményt.

A CIRNER és LINGNER czég nyugodtan néz a dolog elintézése elé; mert a kormány bizonyosan nem adta volna meg az engedélyt, hogy helyiségeiben ily nagyszabású vállalatot berendezzenek, ha ez korábbi intézkedéseivel ellentétben állhatott volna. Különben is a nagyiparnak vidéken is fellendülése sokkal fontosabb dolog, hogysem egyesek önző érdeke és sajtáságos módon elképzelt sérelme a kormányt ilyen vállalatokkal szemben bármilyen indokolatlan represszióra bírhatná.